

Handleiding voor gesprekskringen

bij het boek:

Weg met de Bijbel. Gids voor vrijzinnig bijbellezen

Sigrid Coenradie, Bert Dicou en Anne Claar Thomasson-Rosingh
Zoetermeer: Meinema 2017

Inleiding: De Bijbel lezen: waarom en hoe?

Inhoud

Waarom zou je? Waarom zou je de Bijbel lezen? Er staan zoveel zaken in die ons tegen de borst stuiten, dat het helemaal niet vanzelfsprekend is om vandaag de dag de Bijbel open te slaan. Des te verrassender is het dat de drie auteurs hun enthousiasme over de Bijbel met de lezer willen delen. Anne Claar Thomasson-Rosingh laat zien dat de Bijbel voor elk wat wils bevat. Het helpt de lezer onze cultuur te begrijpen. Het biedt zicht op wat mensen als heilig beschouwen. Het verdient geen kritiekloos respect; het toetst onze kritische zin. Bert Dicou stelt dat de Bijbel verslag doet van een voortgaand gesprek. Wij, lezers aan het begin van de eenentwintigste eeuw, voegen ons in dat gesprek. Voor Sigrid Coenradie is de Bijbel vooral een gebruiksvoorwerp. Het bevat een weergave van de ervaringen van mensen met God. Het doet dat voor een groot deel in de vorm van verhalen die, per definitie, meerduidig zijn.

Als je dan de Bijbel leest, hóe doe je dat? In dit boek draait het om 'contextueel bijbel lezen'. Deze benadering start bij de lezer: wie is hij of zij? Een aantal hedendaagse methoden van een contextgerichte leeswijze passeert de revue: feministisch lezen; *Godly Play*: een methode waarbij speelse vragen over de bijbelverhalen worden gesteld; ecotheologisch bijbellezen; de Bijbel lezen in een Braziliaanse context; *queer* bijbellezen: lezen vanuit het perspectief van lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen en transgenders.

Verwerking

1. Heb jij thuis een Bijbel? Weet je nog hoe je aan dat exemplaar komt?
2. Wat voor een bijbellezer ben jij? Man-vrouw; oud-jong; nieuwsgierig-sceptisch; bekend met de verhalen-blanco; stad-platteland; gelovig-niet-gelovig, en ga zo maar door.
3. Hoe kijk jij tegen de Bijbel aan? Is het een sta-in-de-weg, een handleiding voor onderdrukking? Is het een bron van wijsheid? Ontleent het zijn waarde aan het feit dat het de basis vormt van onze cultuur?
4. 'Het lezen van de Bijbel is als de ontmoeting met een vreemdeling': wat vind je van deze stelling?
5. 'De Bijbel is een communicatiemiddel tussen God en mens': wat vind je van deze stelling?
6. 'De Bijbel bevat geen waarheid, gaat niet over juistheid, maar over waarachtigheid': wat vind je van deze stelling?

In de hoofdstukken komen achtereenvolgens vijf thema's aan de orde die in de Bijbel een prominente rol spelen maar die ook actueel zijn: geld en armoede; offer; kwetsbaarheid; natuur; toekomst. De lopende tekst wordt regelmatig onderbroken door interviews met mensen die vanuit een hedendaagse context hun visie geven op het betreffende bijbelse onderwerp.

Thema 1: Geld en armoede

Inhoud

Economie is niet alleen een zaak van grote bedrijven en banken, maar is onderdeel van het dagelijks bestaan van iedereen.

Waarom besteed ik mijn geld?, is een vraag die elk mens zichzelf wel eens gesteld heeft. En ook als iemand geen cent te besteden heeft, is dat een economisch gegeven. In de grote religieuze tradities zijn er bedenkingen tegen het heffen van rente. De omstandigheid waarvoor de regels voor het lenen van geld zijn geformuleerd is er een van armoede. Met de mens die in armoede verkeert, of hij nu wel of niet tot je eigen groep behoort, dien je behoedzaam om te gaan.

Een belangrijke oudtestamentische gedachte is dat het land eigendom is van God. Een mens kan dat niet voor altijd in bezit nemen. De instelling van het jubeljaar is hiervan de waarborg: elk vijftigste jaar kan een mens terugkeren naar zijn eigen grond en zijn eigen familie. Land wordt teruggegeven; er komt een einde aan het slavenbestaan.

Er volgt een beschouwing over schuldvergeving in het Nieuwe Testament. Het lijkt erop, met name in Lucas, dat Gods aandacht vooral naar de armen uitgaat. De scheiding tussen het economische en het morele is niet strikt: als jou vergeven wordt, kun jij, op jouw beurt, een ander zijn schuld kwijtschelden. Ook wordt ingegaan op de vraag wat vergeving betekent in de Noord-Ierse context en de film *Amish Grace* wordt besproken, over de worsteling met vergeving nadat bij een schietpartij in 2006 op een school van de Amish-gemeenschap vijf meisjes zijn gedood.

Verwerking

1. Noem jij jezelf 'rijk'? Of 'arm'? En in welke zin bedoel je dat?
2. Heb je wel eens zelf geld geleend? Heb je wel eens aan iemand geld geleend? Vroeg je dan rente?
3. Lees enkele teksten uit het Oude Testament over lenen en renteheffing (Exodus 22,24-26; Leviticus 25,35-38; Deuteronomium 23,20-21 en 24,10-13) in de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV) en in de Naardense Bijbel. Noteer de aanduidingen voor de verschillende onderlinge relaties, bijvoorbeeld: 'volksgenoot', 'vreemdeling' en 'buitenlander'. Je zou ook de Bijbel in Gewone Taal (BGT) er nog bij kunnen pakken. Probeer je, op basis van deze informatie, een voorstelling te maken van de opbouw van de samenleving in die tijd.
4. Lees enkele teksten uit het Oude Testament over het jubeljaar en kwijtschelding (Leviticus 25,8-24 en 25,39-46; Deuteronomium 15,1-11) in de NBV en in de Naardense Bijbel. Zou je deze teksten 'racistisch' noemen?
5. Kun jij je een situatie herinneren waarin je iemand vergeven hebt? Of eentje waarin het je niet gelukt is om iemand te vergeven? Is jou wel eens iets vergeven? Wat heeft de ene of de andere situatie je gebracht?
6. Lees met elkaar het Onze Vader in de verschillende versies (Matteüs 6,9-13; Lucas 11,2-4). Spreekt de langere of de kortere versie je meer aan?

Thema 2: Het offer

Inhoud

Op het eerste gezicht lijkt 'offeren' iets wat thuishoort in het religieuze domein, maar bij nader inzien kost het niet veel moeite om ook een zelfmoordaanslag in onze tijd te begrijpen als een offer: je leven geven voor 'de goede zaak'. Uitgebreid wordt stilgestaan bij het verhaal van 'het offer van Abraham', zoals het in de christelijke traditie wordt genoemd; de joodse spreekt over 'de binding van Isaak' (Genesis 22,1-19). Offeren, zo luidt de conclusie, gaat niet over vernietigen maar over loslaten.

Verwerking

1. Heb jij in je leven wel eens een offer gebracht (voor je werk, je gezin, een relatie, je ouders, je gezondheid)? Welke balans maak je er nu van op? Was het de moeite waard of was het dat niet?
2. Wat is het verschil tussen een 'offer' en een 'gift'?
3. Lees in Leviticus 1-5 over de verschillende offers die Israëls godsdienst kent. Formuleer welke uiteenlopende functies deze offers hebben. Lees vervolgens Jesaja 1,11-14, Amos 5,21-27 en Psalm 51,16-21. Welk gesprek is hier gaande?
4. Wie is de hoofdpersoon in Genesis 22,1-19: draait het om Abraham of om Isaak? Welke titel zou jij aan deze passage geven?

Thema 3: Kwetsbaarheid

Inhoud

'Kwetsbaar', zegt Van Dale, is 'vatbaar voor verwonding' maar ook 'gevoelig'. In die laatste betekenis is Jezus 'kwetsbaar'. Hij is gevoelig voor het leed dat andere mensen treft. Ter sprake komt een aantal romans van de Japanse schrijver Shūsaku Endō. In zijn literaire werk portretteert Endō Jezus als een figuur die meelijdt met de mensen. Maar wat hebben we aan een kwetsbare Jezus? Wat moeten we met zijn plaatsvervangend lijden? En waar blijft dan de verantwoordelijkheid van de mens? Bepleit wordt om niet te spreken over een 'plaatsvervangend offer' maar over een 'plaatsvervangende gave' van Jezus. Om het populair te zeggen: 'Jezus wist wat hij deed.' Zijn liefde voor mensen ging zo ver dat hij bereid was de uiterste consequentie te aanvaarden: de dood. Onze kwetsbaarheid verbindt ons met God, met Jezus en met elkaar. Fragmenten uit boeken en besprekingen van films passeren de revue, en steeds klinkt daarin dezelfde boodschap door: 'Onze eigen kwetsbaarheid brengt ons dichter bij andere mensen.'

Verwerking

1. Is er een moment in jouw leven geweest waarop je vastliep? Was er toen iets waaraan je steun had? Bespreek deze ervaringen in tweetallen.
2. Wie is Jezus voor jou? Een vriend? Een voorbeeld? Gods Zoon? Een profeet?
3. Lees Handelingen 8,26-40 en lees daarna Jesaja 52,13-53,12. Wat doet de schrijver van Handelingen hier? Bespreek met elkaar hoe je aankijkt tegen de verhouding tussen Oude en Nieuwe Testament. Heeft 'oud' afgedaan nu er een 'nieuw' is, zoals je ook je oude schoenen niet meer draagt? Voorspelt het Oude Testament de komst van Jezus? Of is het Nieuwe Testament een commentaar bij het Oude?

Thema 4A: Mens en planeet: natuur

Inhoud

Wie is de mens? Wat is zijn plaats in de natuur, tegenover de dieren en ten opzichte van machten die sterker en groter zijn dan hijzelf? Het scheppingsverhaal in Genesis 1 en ook Psalm 8, lied van verwondering en vreugde over de schoonheid van de schepping, vormen het uitgangspunt bij het nadenken over deze vragen. Verschillende stemmen worden aan het woord gelaten, onder andere uit de wereld van de wetenschap, van theologie en kerk, van de literatuur en uit een alternatieve religieuze woon- en leefgemeenschap. Alle bijdragen cirkelen rond de vraag of de Bijbel een eerbiedige omgang van de mens met zijn leefomgeving bevordert of juist in de weg staat. De antwoorden lopen uiteen. Paus Franciscus bijvoorbeeld pleit in zijn encycliciek *Laudato Si'* voor een 'ecologische bekering' en vindt het fundament daarvoor in teksten uit de Bijbel en uit de christelijke traditie. En de theologe Sallie McFague beschouwt 'lofprijzing' en 'compassie' als de twee pijlers van een bijbelse theologie en van religie überhaupt: wanneer je je verwondert over de schoonheid van alles om je heen, voel je je verbonden en wil je je inspannen om wat kwetsbaar is te beschermen.

Verwerking

1. Voel jij je verbonden met de natuur? Met dieren? Met krachten die groter zijn dan jijzelf? En met welk van deze drie het meest?
2. Lees Psalm 8 in de NBV en in de Naardense Bijbel. Noteer de verschillen en bespreek wat de verschillen betekenen. Besluit naar welke vertaling je voorkeur uitgaat. Je hoeft het niet met elkaar eens te zijn!
3. Lees Genesis 1,1-2,4a en lees Genesis 2,4b-3,24. Welke uiteenlopende mensbeelden spreken uit deze twee scheppingsverhalen?
4. Ken jij buitenbijbelse teksten die je zou kunnen omschrijven als een 'loflied op de schepping'?

Thema 4B: Mens en planeet: toekomst

Inhoud

Het nadenken over de toekomst is van alle tijden. Je vindt het al in de Bijbel en vandaag de dag kom je het tegen in talrijke boeken en films. Soms is een bijbels motief verwerkt in hedendaagse literaire verbeelding, zoals bijvoorbeeld in *Het jaar van de vloed* van Margaret Atwood, dat is geënt op het verhaal van de vloed en de ark van Noach (Genesis 6-9). Overstroming is een thema, maar ook verwoestijning. Met name in profetische literatuur wordt de totale vernietiging van de leefomgeving gezien als straf van God voor een volk dat zich niets van hem aantrekt, zijn eigen gang gaat en het recht met voeten treedt. Verschillende films worden besproken die een beeld schetsen van een verdroogde en verdorde wereld waarin de mensheid terechtkomt als het blijft doorgaan met het uitputten van de aarde. Ze houden ons een spiegel voor over hoe het met ons en onze planeet kan aflopen. Maar kenmerkend voor de bijbelse teksten is dat zij niet zonder hoop zijn. Naast het script van een totale ondergang schetsen zij de lezer ook het visioen dat de aarde eens zal worden vernieuwd.

Verwerking

1. Hoe zie jij de toekomst van onze planeet? Een doemscenario? Of zie jij tekenen van omslag naar een duurzaam samenleven?
2. Lees Marcus 13,1-37. Het is een apocalyptische tekst. Vergelijkbare teksten vind je in Matteüs 24,1-51 en Lucas 21,5-36. Hoe zou jij, op grond van deze hoofdstukken, het genre van de apocalyptiek omschrijven?
3. Met welk type teksten hebben wij in de Bijbel te maken: Is het literatuur? Geschiedschrijving? Een politiek pamflet? Toekomstvoorspelling?
4. Lees Openbaring 21,1-4 en Jesaja 65,17-25. Denk met elkaar na over de verhouding tussen die twee.

Annemarieke van der Woude promoveerde in 2005 op *Geschiedenis van de terugkeer, een studie naar Jesaja 40-55*. Sinds 2016 is zij als predikant verbonden aan de Remonstrantse Gemeente in Oosterbeek.